

Anke de Vries *Memo zwijgt*

Toelichting voor de docent(e) bij *Memo zwijgt* van Anke de Vries

Groep 4 (voorlezen), groep 5 t/m 8 (zelf lezen)

Lesduur: 30 minuten

Lesdoel: • leesbevordering
• de kinderen leren zich in te leven in de vriendschap tussen kinderen van diverse culturen

A Introductie

U toont de kaft van het boek en leest de titel voor: *Memo zwijgt*. Laat uitleggen wat deze titel betekent. Ga daarbij in eerste instantie in op het begrip 'zwijgen'.

Vervolgens speelt u het volgende spelletje met de klas. Er komen telkens twee kinderen voor de groep staan. U fluistert één van de twee een opdracht in het oor die dit kind moet doorgeven aan het andere kind. De ander probeert 'antwoord' te geven zonder te spreken. Mogelijke opdrachten: Laat een kind vertellen wat zijn/haar lievelingsvak op school is of hoeveel zusjes en broertjes hij/zij heeft en hoe oud ze zijn. De andere kinderen raden wat er wordt uitgebeeld.

U leest de titel nog eens voor en vertelt dat Memo een Koerdisch jongetje uit Turkije is. Zijn vader woont al wat langer in Nederland. Omdat het oorlog is in het deel van Turkije waar Memo woont, haalt zijn vader hem naar Nederland. Vanaf die tijd spreekt hij niet meer.

U leest fragment 1 voor: bladzijde 15 'De volgende ochtend wordt Mohammed vroeg wakker' t/m bladzijde 18 'De geur van thuis'. In dit fragment wordt de eerste ochtend van Memo (Mohammed) in Nederland beschreven.

B Uitvoering

De kinderen maken in tweetallen de opdrachten van het kopieerblad. Na afloop bespreekt u de antwoorden. Enkele kinderen lezen voor wat ze hebben ingevuld; ieder heeft een rol. Behalve het kopieerblad hebben de kinderen ook een kopie van fragment 2 nodig.

C Afronding

U leest ter afronding nogmaals fragment 2 voor: bladzijde 106 'Als Jeroen de volgende ochtend...' t/m bladzijde 108 'Er stappen twee agenten uit die beduiden dat ze aan boord willen komen.' Vertel vooraf dat Memo terug wil naar Turkije en zich heeft verstoppt op een boot met een Turkse vlag. Alleen Jeroen weet het, maar hij mag het van Memo tegen niemand zeggen.

Jeroen is een echte vriend van Memo. Hij weet niet wat hij nu moet doen: Memo zit op een schip en zijn ouders zijn hem kwijt. Vraag aan de kinderen wat zij zouden doen in zo'n situatie.

Na het voorlezen laat u enkele kinderen reageren op het gedrag van Jeroen. Laat ze ook voorspellen hoe het verhaal verder zal gaan. Verklap het einde nog niet, maar verwijst naar het boek.

Wanneer u meer tijd aan het boek wilt besteden kunt u gebruik maken van de keuzeverwerking. Die kunt u direct aan de les koppelen of op een ander moment in de week laten terugkomen.

D Keuzeverwerking

Laat de kinderen (één van) de volgende opdrachten maken.

1 Herinneringen

Memo besluit niet meer te praten – te zwijgen – als hij in Nederland is. Hij doet dit om zijn herinneringen aan vroeger te bewaren. Hij wil de tijd terugzetten.

Hoe zou jij dat doen?

Bedenk een paar andere manieren om herinneringen te bewaren.

In dagboeken schrijven mensen ook hun belevenissen en herinneringen op. Zoek in de bibliotheek naar één of meer bekende dagboeken. Schrijf de titel en de naam van de schrijver op. Probeer erachter te komen wanneer dat dagboek is geschreven, en of dat met een speciale bedoeling is gedaan.

2 Verhuizen

Vouw een vel papier in de lengte doormidden. Schrijf bovenaan: Verhuizen naar een ander land. Boven de linkerkolom zet je: leuk, boven de rechterkolom: niet leuk.

Maak een lijstje van dingen die je wel en niet leuk lijken als je gaat verhuizen.

Vergelijk je lijstje met dat van iemand anders. Wat zijn de verschillen?

Bedenk samen hoe de dingen die je niet leuk lijken, wél leuk zouden kunnen worden.

3 Wennen in een vreemd land

Stel je voor dat je al een poosje geleden verhuisd bent van Turkije naar Nederland. Je vond het eerst niet zo leuk in Nederland, maar na een jaar wel.

Maak een lijst met ongeveer vijf tips voor iemand die ook naar Nederland komt en dat best eng vindt. Hoe zou zo iemand hier snel kunnen wennen?

Geef ook een paar tips voor Nederlandse kinderen. Wat zouden zij kunnen doen om een kind dat uit een ander land hierheen komt, te laten wennen?

Andere boeken over vreemde culturen

Thea Beckman, *Mijn vader woont in Brazilië*

Marion Bloem, *Matabia of een lange donkere nacht*

Moni Nilsson-Brännström, *Tsatsiki*

Ben Buytendorp, *Offer van de vissen*

Arend van Dam, *Het stempel van de karper*

Arend van Dam, *Mart en de liefde*

Hilly Delfsma, *Achter de blauwe bergen*

Thea Doelwijt, *Osekoer! Help!*
Haydar Eroglu en Sytske Breunnesse, *De droom van het brandende huis*
Hans Hagen, *De kat en de adelaar*
Hans Hagen, *Maliff en de wolf*
Sander de Heer, *Ferdinand het witte neushoornbeest*
Anton van der Kolk, *De ogen van La Negra*
Anton van der Kolk, *Een pelikaan op straat*
Selma Noort, *Eilandheimwee*
Els Pelgrom, *De eikelvreter*
Marita de Sterck, *Vlinders op het dak*

Over Anke de Vries

Anke de Vries werd in 1936 geboren. Tijdens haar jeugd woonde ze op de Veluwe. Toen ze zeventien was ontmoette ze haar man, de Fransman Laurent Félix-Faure en drie jaar later trouwden ze. Voor Laurents werk moesten ze veel reizen en het gezin woonde in Pakistan, Griekenland en Frankrijk. Tegenwoordig woont Anke met haar man in Den Haag, maar ze gaat ook vaak naar Frankrijk.

Anke de Vries is begonnen met schrijven op aanraden van haar man, die een schrijfster in haar zag. Zelf had ze nooit plannen in die richting, totdat ze op een dag bij de wasserette een advertentie zag voor een cursus creatief schrijven. Ze gaf zich op en sindsdien was ze in de ban van het schrijven. Tijdens die cursus schreef ze een verhaal over een jongen die heel graag wilde vliegen. Het werd haar eerste boek: *De vleugels van Wouter Pannekoek*. Haar man maakte de tekeningen bij het verhaal.

Als kind hield Anke veel van lezen. Ze vond *Alleen op de wereld* een prachtig boek omdat het zo zielig was, maar dat boeken later zo'n belangrijke rol in haar leven zouden gaan spelen, had ze niet kunnen vermoeden.

Anke de Vries schrijft over wat ze meemaakt, hoort of leest. Door haar man kreeg ze bij haar huwelijk een Franse familie cadeau. Het land en de cultuur van haar man hebben haar geïnspireerd tot een aantal jeugdboeken. Soms waren er ook concrete aanleidingen voor een verhaal. Zo kwam ze op het idee voor *Belledonne kamer 16* toen haar zoon in de nalatenschap van zijn Franse opa een oud reisverslag vond en *Memo zwijgt* is gebaseerd op het scenario *Mohammed zwijgt* van Lou Brouwers voor de film *De jongen die niet meer praatte*, onder regie van Ben Sombogaart.

Recensenten hebben wel eens opgemerkt dat onrecht een grote rol speelt in de boeken van Anke de Vries. *Kladwerk* en *Blauwe plekken* zijn daar voorbeelden van.

Het idee voor *Kladwerk* kreeg Anke toen ze een lezing gaf op een school waar net die nacht was ingebroken en waar van alles was vernield. Die gegevens verwerkte ze in haar boek.

In *Blauwe plekken* wordt het verhaal van Judith verteld, die door haar moeder wordt geslagen. Kindermishandeling hield haar al langer bezig, maar Anke aarzelde om zo'n zwaar onderwerp aan te pakken. Totdat ze op een dag een artikel in een tijdschrift las over een moeder die haar kind mishandelde – toen begon ze met schrijven.

Behalve jeugdboeken, schreef Anke de Vries ook een aantal verhalen voor prenten boeken (*Mijn olifant kan bijna alles*, *Lang zal ik leven!*) en bewerkte ze een bundel volksverhalen voor kinderen (*Het keteldier*). De boeken van Anke de Vries hebben altijd op een groot

lezerspubliek kunnen rekenen. Ze zijn vele malen bekroond en er zijn vertalingen van verschenen in meer dan tien talen.

Boeken van Anke de Vries

De vleugels van Wouter Pannekoek (1972)

Het geheim van Mories Besjoer (1975)

Zilveren Griffel 1976

Belledonne kamer 16 (1977)

Bij ons in de straat (1978)

Wedden dat ik durf! (1979)

Weg uit het verleden (1982)

Medeplichtig (1985)

De Blauwe Reus (1986)

Opstand! (1988)

Getipt door de Nederlandse Kinderjury 1989

Kladwerk (1990)

Bekroond met de prijs van de Nederlandse Kinderjury 1991

Blauwe plekken (1992)

Bekroond met de prijs van de Nederlandse Kinderjury 1993 (in 2 categorieën)

Fausto Koppie (1994)

Memo zwijgt (1996)

De rode handschoen (2000)

Kopieerblad

Anke de Vries
Memo Zwijgt

Lees het stukje tekst en vul dan samen in wat Memo denkt en wat Jeroen tegen Memo zegt. Gebruik hierbij de tekst die je hebt gelezen. Je mag zelf bedenken wat je opschrijft. De nummers in de tekst horen bij de nummers boven de stukjes die je moet invullen.

1) Memo wil ontsnappen op een schip en neemt Jeroen mee de haven in. 2) Memo geeft zijn katapult aan Jeroen en legt zijn vinger op zijn lippen. 3) Jeroen wil Memo tegenhouden, maar Memo wordt kwaad. 4) Memo klimt over de omheining. Jeroen roept nog naar hem, maar Memo komt niet meer terug.

1 Memo denkt:

Jeroen zegt:

2 Memo denkt:

Jeroen zegt:

3 Memo denkt:

Jeroen zegt:

4 Memo denkt:

Jeroen zegt:

De fragmenten

Fragment 1 – Memo zwijgt

De volgende ochtend wordt Mohammed vroeg wakker. Zijn zusje slaapt nog, maar zijn ouders zijn al op.

Hij laat zich voorzichtig uit bed glijden en loopt naar de deur, die op een kier staat.

Zijn vader staat in de keuken en stopt haastig een overall in zijn tas. Hij werkt in de haven, waar hij kratten sjouwt. Hoe vaak heeft hij er niet over verteld als hij terugkwam in hun dorp? Dan zat Mohammed bij hem op schoot en gloeide van trots als hij merkte hoe iedereen vol ontzag naar hem luisterde terwijl hij de machtige schepen beschreef, de hijskranen, die met hun lange halzen bijna tot de hemel reiken, en de kade, waar volgeladen vrachtauto's af en aan rijden. Gisteren heeft Mohammed de haven voor het eerst écht gezien.

'Hier werk ik,' zei zijn vader met een breed gebaar. 'Kijk, er ligt ook een Turks schip. Zie je die vlag?'

Hij wees naar een groot vrachtschip.

'Dat vaart straks helemaal terug. Misschien moet ik het morgen wel laden.'

Mohammed kon zijn ogen er niet van afhouden. Zijn vader had hem ten slotte mee moeten trekken.

Mohammed ziet hoe zijn moeder naar zijn vader toeloopt en haar handen op zijn schouders legt. 'Hüsnü, kun je vandaag niet thuisblijven?' vraagt ze zacht.

Zijn vader maakt zich ongeduldig los. 'Wees flink, Fatma,' zegt hij bijna streng. 'Ik ben al veel te lang weg geweest om jullie te halen, begrijp dat toch. Vóór je het weet heeft een ander mijn plaats ingenomen.'

'Alleen vandaag,' probeert zijn moeder nog eens. 'Alles is zo vreemd hier.'

'Dat went wel, zul je zien.'

'Maar waarom konden we niet thuisblijven? Waarom niet, Hüsnü?'

'Hoe kun je dat nou vragen?' valt zijn vader verontwaardigd uit.

Zijn moeder blijft hulpeloos staan, de armen slap langs haar lichaam.

'Ons thuis is nu hier en daarmee uit!' Hij pakt zijn tas en loopt naar de deur. 'En denk erom, niet opendoen voor vreemden,' waarschuwt hij nog.

De deur slaat dicht. Mohammed loopt naar het raam. Hij trekt het gordijn een beetje open, maar hij kan zijn vader niet zien; hij hoort alleen haastige voetstappen.

Rillend hijst Mohammed zich weer in het stapelbed.

'Ons thuis is nu hier,' heeft zijn vader gezegd. Hij kruipt diep weg onder de dekens. Zijn ogen branden.

'Day, day! Mamma, mamma!' Het is Zin, die wakker wordt.

'Hier ben ik, m'n schatje.'

Zin kraait van plezier als haar moeder de gordijnen openschuift.

'Memo slaapt nog, maar ikke niet,' vertelt ze. 'Ikke ben wakker, net als day.' Zin kwebbelt opgewekt verder en herhaalt wel drie keer hetzelfde.

Mohammed kruipt onder de dekens vandaan en gaat rechtop in bed zitten.

'Memo ook wakker,' roept Zin triomfantelijk. 'Memo boven in bed en Zin onder in bed.'

'Kom, jullie moeten eerst gewassen worden.'

Zijn moeder tilt Zin uit bed en loopt met haar naar de ruimte aan het einde van de gang, waar een oude badkuip staat. Mohammed hoort het gespetter van water; Zin gilt van opwindings. Als hij gaat kijken ziet hij dat zijn moeder water in een pan laat lopen en Zin daarmee afspoelt. Daarna droogt ze haar af en kleedt haar aan.

‘Nu jij, Memo.’

Mohammed blijft staan. Hij wil zich niet wassen.

‘Vooruit Memo, schiet op,’ dringt zijn moeder aan.

Ze wil hem uitkleden, maar hij weert haar ongeduldig af en doet het zelf, met duidelijke tegenzin. Hij slaat zijn handen voor zijn gezicht als hij het warme water over zijn lijf voelt stromen en rilt.

‘Is het te koud?’ wil zijn moeder weten.

Hij geeft geen antwoord, maar blijft roerloos staan. Nu spoelt alles van thuis weg, flitst het door hem heen. Het verdwijnt door het ronde gaatje in de badkuip. Die gedachte beklemmt hem zo dat hij er duizelig van wordt. Hij wankelt en grijpt zich vast aan de rand van het bad.

‘Wat is er, Memo?’ vraagt zijn moeder.

Hij haalt beverig adem. Zijn mond vertrekt alsof hij wil gaan huilen.

‘Wat is er?’ herhaalt ze bezorgd.

Mohammed voelt zijn slapen kloppen. Het mag niet verdwijnen, nooit. Hij moet zijn herinneringen bewaren, vasthouden, opsluiten... Hij balt zijn vuisten en tuurt glazig naar de tegels, waarvan sommige gebarsten zijn en eruitzien als een spinnenweb. Hij moet de tijd stilzetten...

‘Memo, zeg wat!’ dringt zijn moeder aan. Ze schudt hem heen en weer.

Mohammed draait zijn hoofd in haar richting en klemt zijn lippen stijf op elkaar. Hij stapte haastig uit bad en droogt zich af. De schone trui die zijn moeder uit de koffer vist, laat hij liggen. Vlug schiet hij zijn oude kleren weer aan. Daarin hangt nog de geur van Reso, en de geur van houtvuurtjes met een pruttelende pot erboven. De geur van thuis.

Fragment 2 – Memo zwijgt

Als Jeroen de volgende ochtend naar school gaat, blijft de plaats naast hem in de bus leeg.

‘Is Mohammed ziek?’ vraagt Annette.

Jeroen haalt bedrukt zijn schouders op.

‘Mohammed heeft de zwijgziekte, dat weet je toch,’ merkt Lucas op. ‘En ’t is vast besmettelijk, want Jeroen zegt ook al geen stom woord meer. Waar waren jullie gisteren trouwens? Gespijbeld soms? De juf heeft jullie overal gezocht.’

Jeroen tuurt bedrukt uit het raam. Hij krijgt het steeds benauwder. Zou Mohammed op het Turkse schip zitten? En als dat schip nu eens is uitgevaren?

Voor hij het beseft zijn ze al bij de school. Als de bus stopt ziet Jeroen Mohammeds vader op het schoolplein met de juf praten. Hij probeert zich zo klein mogelijk te maken en glipt naar binnen.

‘Heeft iemand Jeroen gezien?’ hoort hij de juf vragen.

‘Net was hij nog hier,’ schreeuwt Lucas.

Jeroen handelt volkomen automatisch. Hij rent de gang door en ontsnapt door de achteruitgang. Dan zet hij het op een lopen. Hij moet naar de haven om te zien of het Turkse vrachtschip er nog ligt. Hij rent zo hard dat hij steken in zijn zij krijgt en moet telkens even stilstaan om op adem te komen. Als hij een hoek omslaat botst hij in zijn haast tegen een oude vrouw,

die haar tasje laat vallen. Als ze ziet dat Jeroen het opraapt begint ze te gillen: ‘Een dief! Help, een tasjesdief!’

Een paar mensen blijven stilstaan en een man grijpt Jeroen stevig bij zijn arm.

‘Betrap!’ zegt hij dreigend terwijl zijn vingers zich nog vaster in Jeroens arm schroeven. ‘Je bent erbij!’

‘Ik wilde die tas alleen maar oprapen en teruggeven,’ hakkelt Jeroen beduusd.

‘Mooie smoes,’ zegt de man schamper.

‘Ik wou hem niet pikken. Echt niet!’

‘Ik geloof dat hij de waarheid spreekt,’ helpt een vrouw. ‘Hij kwam als een idioot de bocht omzetten en liep tegen haar op. Toen viel haar tas.’

‘Da’s een bekende truc,’ zegt de man. ‘Mij hou je niet voor de gek.’

‘Het is echt zo!’ roept Jeroen verontwaardigd.

De man neemt hem kritisch op.

‘Waarom zit jij trouwens niet op school?’

‘Ik... ik ben te laat,’ hijgt Jeroen. ‘Daarom moest ik zo rennen.’

‘Kijk in het vervolg dan beter uit je doppen,’ waarschuwt de man. Hij laat hem los.

Jeroen holt alweer verder. Hij is woest. Hij doet niets anders dan liegen, en allemaal voor Mohammed. En nu denken ze ook nog dat hij tassen pikt!

Eindelijk bereikt hij de haven. Nu moet hij nog dat Turkse schip opsporen. Waar lag het ook alweer? In de buurt van de opslagplaatsen...

Als hij daar eindelijk aankomt, merkt hij tot zijn schrik dat het schip op het punt staat uit te varen. De motoren bonken, de boot trilt. Jeroen is wanhopig. Wat moet hij doen?

Maar dan hoort hij plotseling een hoog, jankend geluid: de sirene van een politieauto! Hij duikt vlug weg achter een container. Heeft iemand hem soms gezien en de politie gewaarschuwd?

Met bonzend hart wacht hij af, maar hij komt er algauw achter dat ze niet voor hem komen. De auto rijdt in volle vaart naar het Turkse schip en remt gierend af. Er stappen twee agenten uit die beduiden dat ze aan boord willen komen.